

покарання та його виконанням. Погроза невідворотності покарання і його реалізації є засобом залякування тих антигромадських елементів, що схильні вчиняти злочини. Частіше за все саме залякування, страх покарання, погроза його неминучості стримують багатьох із них від вчинення злочину. Причому більшою мірою такий вплив справляє невідворотність покарання, а не його суворість.

Спеціальне і загальне попередження, як і інші цілі покарання, тісно взаємозалежні. Будь-яке покарання незалежно від його виду і розміру повинно забезпечувати досягнення всіх цілей покарання [4, с. 341].

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / НАВСУ. КІВС. Академія ДПСУ; Ю. В. Александров, В. І. Антипов.
2. Кримінальне право в питаннях і відповідях: НАВСУ; Відп. ред. Пономарьов С. М. – К.: Правові джерела, 2011. – 195 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студ. юрид. вузів і фактів / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Юрінком Інтер. – Право, 2013. – 404 с.
4. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.

Крот М.А.

студентка,

Науковий керівник: Невідома Н.В.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ФІЗИЧНИЙ ТА ПСИХІЧНИЙ ПРИМУС ЯК ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ЇХ З СУМІЖНИМИ ПОНЯТТЯМИ

У чинному Кримінальному Кодексі України (далі – КК), а саме у розділі VIII передбачено обставини, що виключають злочинність діяння.

Перш ніж перейти до аналізу конкретних обставин, спершу необхідно визначитися з їх поняттям. Так, Ю. В. Баулін розглядав обставини, що виключають злочинність діяння, через призму відсутності суспільної небезпеки і протиправності. Таким чином, він зазначає, що обставини, які виключають злочинність діяння, – це передбачені КК та іншими нормативно-правовими актами зовнішньо подібні зі злочинами

суспільно корисні (соціально прийнятні) та правомірні вчинки, що виключають підставу кримінальної відповідальності за шкоду, заподіяну правоохоронюваним інтересам [1, с. 137].

У 2001 році законодавець визначив ці обставини, що виключають злочинність діяння. Чинний КК України виділяє вісім таких обставин, а саме необхідну оборону (ст. 36), уявну оборону (ст. 37), затримання особи, що вчинила злочин (ст. 38), крайня необхідність (ст. 39), фізичний або психічний примус (ст. 40), виконання наказу або розпорядження (ст. 41), діяння пов'язане з ризиком (ст. 42) і виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 43).

Примус у кримінальному законодавстві України визнається обставиною, що виключає злочинність діяння. Ч. 1 ст. 40 КК України визначає, що не є злочином дія або бездіяльність, яка заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам, яку було вчинено під безпосереднім впливом фізичного примусу, внаслідок якого особа не могла керувати своїми вчинками. У ч. 2 цієї статті вказується на другий вид примусу – психічний. Виходячи з цього закон і теорія виділяють два види примусу – фізичний та психічний [3, с. 156].

Аналізуючи ст. 40 КК України, фізичний примус можна визначити як застосування кримінального або не кримінального фізичного насильства до особи з метою примусити її проти волі або мимо волі вчинити злочин. Такий фізичний примус поділяється на непереборний (ч. 1 ст. 40 КК) і переборний (ч. 2 ст. 40 КК). Під непереборним фізичним примусом слід розуміти фізичний примус, внаслідок якого примушуваний не має фактичної можливості не вчинити діяння (дію або бездіяльність), до якого його примушують, і яке має ознаки злочину. Під переборним фізичним примусом слід розуміти фізичний примус, внаслідок якого примушуваний має фактичну можливість не вчинити діяння (дію або бездіяльність), до якого його примушують, і яке має ознаки злочину [4, с. 863].

На думку О. Л. Гуртовенко, примус має мету, а отже, може вчиняється лише з прямим умислом, оскільки мета є ознакою суб'єктивної сторони злочину, вчиненого саме з прямим умислом [4, с. 864].

У науці кримінального права увага приділяється насамперед встановленню співвідношення фізичного та психічного примусу із крайньою необхідністю. Необхідність визначення співвідношення зазначених понять обумовлюється й наявністю наукової позиції з приводу того, що примус повністю охоплюється поняттям крайньої необхідності, а тому його виокремлення у КК України є зайвим. Так, Є. Г. Веселов обґрунтовує наявність двох груп відмінностей між примусом і крайньою необхідністю: на матеріальному рівні

найважливішою розмежувальною ознакою є наявність або відсутність свободи дій, так при крайній необхідності особа протистоїть ситуації, а у випадку примусу слідує логічному ходу розвитку ситуації. На формальному рівні, на думку вченого, не є тотожними окремі умови правомірності цих обставин. Варто погодитись із цими аргументами, оскільки за своєю суттю аналізовані обставини закріплені у законі таким чином, що при крайній необхідності особа заподіює шкоду, перебуваючи у стані протидії ситуації, спрямовуючи усі свої зусилля саме на це, а за наявності примусу здійснюється не протидія, а, навпаки, дія з виконання вимоги, завдяки якій особа відвертає небезпеку від себе, заподіюючи при цьому шкоду правоохоронюваним інтересам [5, с. 288].

На підставі аналізу співвідношення норм, передбачених у розділі про обставини, що виключають злочинність діяння, О. В. Дегай дійшла висновку, що крайня необхідність певною мірою є «родовою» обставиною, що виключає злочинність діяння, яка має свої різновиди. Одним із них є фізичний або психічний примус, який дає змогу оцінювати такі варіанти поведінки, які у випадку відсутності у законі спеціальних норм, передбачених ст. 40 КК України, можуть бути оцінені за правилами крайньої необхідності [5, с. 289].

Є. Г. Веселов вказує, що схожість фізичного примусу з необхідною обороною полягає в об'єктивній близькості їх підстав, оскільки в обох випадках винна особа здійснює напад як на потерпілого, так і на третіх осіб, і вимушує його вжити певних заходів для переборення примусу або відвернення посягання. Але якщо необхідна оборона передбачає адекватну відповідь агресору, то примус призводить до того, що потерпілий вимушений заподіяти шкоду третім особам [5, с. 290].

Такі обставини, як фізичний та психічний примус та виконання наказу або розпорядження мають спільні риси. У випадку із примусом вимога до примушованого для визначення його поведінки підкріплюється насильством, а у випадку із наказом відносини підпорядкування прямо передбачають обов'язок підпорядкованої особи виконувати накази та розпорядження. Таким чином, спільною ознакою вказаних діянь є воля особи, оскільки заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особа заподіює не з власної волі, така воля визначається третьою особою: в одному випадку для цього використовується насильство, а в іншому – встановлений законом обов'язок виконати вимогу.

Відсутність вибору означає відсутність підстави для притягнення особи до кримінальної відповідальності [5, с. 290].

Отже, примус – вплив на особу поза або всупереч її волі, який обмежує свободу вибору поведінки, що має на меті змусити діяти відповідно волі того, хто примушує, виключаючи таку ознаку як волимість. Це діяння передбачає вимагання від іншої особи вчинити

злочин шляхом заподіяння тілесних ушкоджень або застосування до неї іншого насильства, пошкодження належного їй чи її близьким майна, поширення певної інформації про таку особу тощо. Через страх особи стати жертвою насилля, вона вчиняє злочин. Фізичний та психічний примус необхідно виокремлювати серед інших обставин, що виключають злочинність діяння, хоча вони певною мірою і співвідносяться з іншими поняттями, такими як крайня необхідність, необхідна оборона, виконання наказу або розпорядження, але мають свої особливості.

Список використаних джерел:

1. Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння / Ю. В. Баулін // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1(2). – С. 133-148.
2. Якимець Т. І. Обставини, що виключають злочинність діяння. Окремі питання визначення поняття з огляду на перспективу реформування кримінального законодавства / Т. І. Якимець // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 1. – С. 62-66.
3. Храмцов О. М. Кримінально-правова характеристика примусу та примушування [Текст] / О. М. Храмцов // Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ. Вип. 40. – 2008. – С. 156-165.
4. Гуртовенко О. Л. Фізичний або психічний примус як обставина, що виключає злочинні діяння [Текст] / О. Л. Гуртовенко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / Одеська нац. юрид. акад. – О. : Юрид. л-ра, 2004. – Вип. 22. – С. 863-867.
5. Рунов В. Ю. Співвідношення примусу з іншими суміжними кримінально-правовими поняттями / В. Ю. Рунов // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 288-292.

Стріченко Д.А.

студент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

НЕОБХІДНА САМООБОРОНА

Право на необхідну самооборону – являється одним із найважливіших гарантом конституційних зобов'язань держави про непорушність прав та свобод людини і громадянина, про невід'ємне право кожної людини на життя, недоторканність її житла й майна, а також забезпечує умови для захисту суспільних інтересів та інтересів держави. Згідно ст. 27 Конституції України та ст. 36 Кримінального Кодексу України кожна особа має право на необхідну оборону від